

OLÁH KATALIN
**Amit műszerekkel
 mérni nem lehet**

Marton László szobrászművészről

Marton László 1925-ben Tapolcán született, már 12 évesen kitűnt szobrászati tehetségével, olyannyira, hogy Ferenczy Béni és Fülöp Elemér meglátogatták őt. Tanácsukra Zala megye ösztöndíjával Pestre ment tanulni, 1940–46 között a budapesti Iparművészeti Iskolát járta. 1951-ben szerzett diplomát a budapesti Képzőművészeti Főiskolán. Mestere Pátzay Pál volt. Szakmai pályafutása alatt rendszeresen kiállított, köztereket, köz- és magángyűjteményeket gyarapított munkáival. Itthon és külföldön egyaránt elismertté vált, megrendelői közt tudhatta például a walesi herceget, aki portréját, valamint a *Kiskirálylány* másodpéldányát rendelte meg tőle. Számos elismerésben részesült, Munkácsy-díjas és Erdemes művész, a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze, megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tiszti keresztjét és a Kossuth-díjat is, Budapest díszpolgára. Az avantgárd, a szocialista realizmus, a modernizmus korában élt és alkotott, érzekelte, felfogta, hasznosította a kor művészeti irányainak tanulságait, de sose bújta egyik köntösébe sem, mindvégig megmaradt azon az úton, amelyre az ifjúkori ösztönös rácsodálkozás vezette. Úgy gondolta, a szobrászat szent és sérthetetlen, olyan, mint a szemünk világa. Aki lát és tud láttatni, az alkotson, a látványt nem kell átértelmeznünk, elég értenünk. Reneszánsz igényű szobrai azt sugallják, ma sem érdemes máshogy alkotni, mint a természethű látásmód születésének korában, az akkori tudás és értékrend talán örökérvényű. Sok kísérletezés tanúi lehetünk az elmúlt században, de a lényegét illetően, Marton László szobrai legalábbis ezt sugallják, nem sok érvényes meglátás született.

A nagy mesterek nem azért nagyok, mert soha nem hibáznak, mert nincsenek hiányosságai, hanem azért, mert tisztában vannak azokkal, tudnak és mernek hibázni, de tudnak javítani is. Legfőképp pedig, mert képesek végigvinni egy-egy gondolatmenetet, majd leszűrve a lényegét megfogalmazni, formába önteni azt. Képesek tehát tehetségükkel összhangban komolyan alkotni. Neki is vannak

gyengébb munkái, de nem azok a fontosak, hanem a remekművek. Száz gyöngébb szobrot meg kell csinálni ahhoz, hogy egy jó legyen közöttük, mondta annak idején nekünk, mikor testvéremmel, Oláh Mátyás Lászlóval meglátogattuk. Ő valóban meg is formálta azt a száz próbálkozást, mert tudta, csak így juthat el a remekművekig. Persze azok a munkái is jelentős művek, amiket ő gyengének tartott, csak éppen a saját mércéje szerint sorolódottak hátrébb. Ujjgyakorlatok voltak vagy stílustanulmányok, esetleg csak komolytalanabb tematikájú művek, kísérletek, keresése annak az egynek, az igazinak, amit aztán mindig megtalált. Nem elvont, nem filozofikus alkat volt, a forma és a tér ösztönös kitapintója, olyan otthonosan mozgott a szobrászat ősidőktől máig azonos koordinátái között, ahogyan csak kevesen.

Gipszfelrakással dolgozott. Legalábbis a nagyobb szobrokat így építette föl. Aki ismeri ezt a technikát, nehezen tudja elképzelni, hogyan tudott ilyen folyamatosan harmonikus, helyesen tagolt, részletes figurákat létrehozni. Nándi, a segédje, vázépítője csinálta meg szobraihoz a vázat, rajzai és utasításai alapján. „Nándi is nagyon tehetséges – mesélte Marton –, de valahogy nem tudott önálló művésszé válni, így nekem dolgozik”. Együttműködésük viszont nagyon jól sikerült, hiszen a vázépítés a szobor lelke, rossz vázra nem lehet jó szobrot felrakni. Nándi nagy kincs volt Martonnak, meg is becsülte egy életen át.

Emblematikus szobrai: *Pásztorfiú* (1943, bronz, Tapolca), *A Dunánál* (1980, bronz-mészakő, Budapest), eddig a parlament déli kapujánál *Liszt Ferenc szobra* (1985, bronz, Budapest, Liszt Ferenc tér), *Kiskirálylány* (1990, bronz, Budapest, Dunakorzó), *Ecce Homo* (1994, bronz, Hévíz), *Apor Vilmos-emlékmű* (1997, bronz, kő, Budapest, Apor Vilmos tér), *Görgey Artúr lovasszobra* (1997, bronz, Budapest, Vár), *Cantata profana* (Millecentenáriumi emlékmű, 1999, bronz, kő, Budapest, XII. kerület).

Egyik első, szép, pontosan és érzékenyen megfogalmazott szobra a *Pásztorfiú* (1943, bronz). Jól ábrázolja a paraszti világ közvetlen egyszerűségét, a természet közeli lét rendjében való megnyugvást. Már e korai szobra is érett, klasszikus értékekkel bír, nincs benne semmi a modernizmus érdességéből, nyersességéből. A szobrász élvezte az érzékeibe kódolt formateremtő ösztön adta lehetőségeket, nem törődik a divattal, csak az ábrázolással. Alakjait majdnem teljesen szimmetrikusra kompo-

nálja, mégis látványosan mozgalmasak a kompozíciói. Sok portrét készített, könnyed, de karakteres arcúkat. Átszellemült gyermekportréi teljesen hagyományos szellemben készültek, mégis, talán frissességük miatt az újdonság erejével hatnak. Nincs semmi mesterkéltég bennük, a művész csupán a modell természetéből fakadó jelzésekre figyel, amelyeket kevés eszközzel, szinte észrevétlenül elevenít meg. Szimbolikus nőalakjai Csikász Imre (1884–1914) fiatalon elhunyt szobrászművész – műveire emlékeztetnek. Csikász ártatlanabb, költőibb hangvételű művész, szobrászi abszolút hallása, plasztikai biztonsága okán azonban rokonítható Martonnal. (A *Fiatal lány* – 1912, bronz, MNG – a Deák téren *Tavaszi* című díszkútként 1977-től áll. Egy másik szép műve, az *Ülő lány* – 1932, bronz – a Margitszigeten a japánkert halastavainál 1954-ben lett felállítva.)

Marton László tehát Csikász Imre, Ferenczy Béni és még sokak után nem a semmiből tűnt elő, megvolt az a magyar szobrászati hagyomány, amire támaszkodhatott, aminek szellemi energiáit hasznosítva kibontakoztathatta tehetségét. A könnyed stílus nála sohasem csapott át felszíniességbe, ismerte a határt. Még az olyan nagyméretű szobrai is, mint például a XII. kerületben felállított *Cantata profana*-kút, közvetlenséget sugároznak, nem tévesztette meg a méretet, nem vált sem színpadiassá, sem erőltetetté. Mindig a szoborral és nem önmagával foglalkozott, s így soha nem vált görcsössé, önkényessé.

A Duna-korzón üldögélő kislány figurája, mely a *Kiskirálylány* címet kapta, már-már Budapest szimbólumává vált. A szobrot sokszor helytelenül ítélik meg, cuki-pofa királylányka, mondják róla lenézően. Egy kislányt látunk, tipikus mai zsánerfigurát, pizsamában, fürdőköpenyben, mamuszban, papírkoronával a fején, aki – talán éppen az esti mese után, annak hatása alatt – gyorsan, még lefekvés előtt királylány-

nak öltözött. A gyermekien közvetlen mozdulat, ahogy a korlátra ült, nem feltétlen tartozik ehhez a jelenethez, de az ilyen korú kisgyermek mozdulatárában megtalálható. Az ilyen hangvételű szobroknak ezután nagy divatja kerekedett, elég végigsétálnunk a belváros utcáin, vagy vidéki városaink terein megfordulni, nagyon sok hasonló hangvételű szoborral találkozhatunk.

Mütermem Görgy-szoborral (1997)

Ennek a közvetlen műfajnak előzménye, a Parlament déli kapujánál elhelyezett, *A Dunánál* című József Attila-szobor, amely az elhelyezésből, mozdulatból fakadó közvetlenséget ötvözte a köztéri emlékmű komoly, súlyos hangvételével. Figyelembe veszi a kor köztéri szobrászati elképzeléseit, de tartalmaz új ötleteket is. A kompozíció nemcsak József Attila alakját idézi meg, de finoman utal a költészet által megszólaltatott szellemi, lelki tartalmakra is. A szobor anatómiailag helyesen idézi meg a költő alakját, ugyanakkor tartalmaz plasztikai szempontból érdekes tömörítéseket, átírásokat is.

A Budai Vár Fehérvári rondelláján, 1998. május 21-én avatták fel *Görgy Artúr lovasszobrát*, mely ifj. Vastagh György háború alatt megsemmisült szobrának újbóli megalkotása. A monumentális, négy méter magas emlékmű méreteit meghazudtolva, újfent csak érzékenyen lett megmintázva, a ló és lovas mozdulata egységes, találó és visszafogott. Ez a mű nemcsak szobrászi kvalitását bizonyítja Marton Lászlónak, de szakmai alázatát is. Bár rekonstrukcióról van szó, nem sajnálta önmaga legjobbját adni, érett és tapasztalt művészként, egyenrangú alkotótársává, társszerzőjévé válhatott elődjének, így egy letisztult, komoly, de életteli kompozíciót valósíthatott meg. A tardosi vörös mészkő burkolatú talapzat talán magasan látszik, de ha letről, a rondellához felvezető lépcső aljáról nézzük, kiderül, miért volt rá szükség. A lovas alakja, még onnan is jól látható, a várfal fölé emelkedve monumentálisan rajzolódik az égre.

A *Cantata profana*-kút szintén a várba kerülhetett volna, ha a Görgey szobor után a magyarországi konkurenciaharc ezt meg nem akadályozza. A Közterkép nevű internetes oldalon olvashatjuk a szoborról és elhelyezéséről Marton László nyilatkozatát, amelyet Pál Tamás, az oldal alapítója idéz: „A *Cantata profana* története is érdekes. Bartók zenéje ihlette a kompozíciót. Úgy volt, hogy a Bartók-múzeumba kerül, de nem volt rá pénz. 1998-ban aztán Hátori József akkori kulturális miniszter és Nemeskürty István meglátogatott, meglátták a kompozíciót, javasolták, hogy a *Cantata profana* legyen Budapest millenniumi emlékműve. Először úgy volt, hogy a Szent György térre kerül, de valakiknek nem tetszett a helyszín, nem bírták volna elviselni, hogy a Görgey-lovasszobor után még egy Marton-szobor legyen a Várban. Kínomban elfogadtam a Gellért teret, sejtettem persze, hogy ott meg a földalatti miatt fűrnak ki. Ekkor jelentkezett a XII. kerületi önkormányzat, szeretnék a szobrot a kerületben felállítani. Oda került, pedig nem oda való. Csupán annyi pénz volt a szoborra, hogy kiviteleztem belőle. A tiszteletdíjamról lemondtam.” Ez a történet Magyarországon sajnos elég általános. Hála Istennek, elkészült a szobor, és a helyszín is méltóvá vált hozzá! Azt gondolom, nem baj, ha nem mindig a legfrekvenciáltabb pontokra kerül egy remekmű, egy-egy domináns munka, hiszen egy helyszín sokszor az ott felállított szobor által válik emlékeztetővé, ahogy ez ebben az esetben történt. A szobron idézet olvasható, részlet Bartók Béla román kolin-dákon alapuló fordításából, amelyet felhasznált a *Cantata Profanához*: „Volt egy öreg apó, volt neki, volt neki kilenc szép szál fia. Nem nevelte őket semmi mesterségre, csak erdőket járni. Csak vadat vadászni, s addig-addig vadászgattak, addig: szarvassá változtak ottan a nagy erdőben.” Marton László ezt a kilenc szarvast mintázta meg, agancsuk erdővé, csupasz fakoronává kuszálódik össze a magas oszlop tetején, s így megintcsak természetes, „környezetbarát” plasztikával találkozhatunk, amely mégiscsak jól illik a XII. kerület parkjának öreg fái közé. A szarvasok teste arányos, jól tagolt, jól anatomizált, mégis szobrászi, hasonlóan az előbb tárgyalt emlékmű lovához. A kompozíció is magától értetődőnek tetszik, pedig nem volt egyszerű kilenc szarvast körbeállítani azon a kis „színpadon”, mozdulatukat kitalálni, helyesen koreografálni, összehangolni, és mindezt meg is formázni.

Marton László rengeteget dolgozott, folyamatosan alkotott *Olvadó nőt* és *Fekvő férfit*, *Jobbágyfelszabadulást*, *Bányászokat*, *Üvegfüvőket*, *Locsi-pocsi kútfigurát* és *Táncsicsot*, *Mozartot*, *Beethovent* a Magyar Állami Operaházra, négy mészki domborművet a Vatikánba, *Nepomuki Szent Jánost*, emlékművet a fasizmus áldozatainak, mindent, amit csak meg lehet szobrászni egy hosszú és termékeny életem át, egészen 2008-ban Budapesten bekövetkezett haláláig. Bár a hivatalos művészettörténet kerüli életművének értékelését, a Magyar Képzőművészeti Egyetemen pedig egyszerűen nem lehet rá hivatkozni, mégis ott lebeg minden induló szobrász lelki szemei előtt kimondatlanul is.

Példát mutatott. Nem hagyta magát zavartatni kora divatáramlatai által, szakmai karrierjét ennek ellenére maximálisan ki tudta bontakoztatni. Bár egymást sanda tekintetekkel kerülgettük az Epreskertben, titkon mégis mindenki egy célt kergetett, szobrászni megtanulni a szó hagyományos értelmében, úgy, ahogy például ő, Marton László is tette, akkor is, ha a „magas” művészetelmélet az igazi szobor, az igazi kép halálát közben már kihirdette. Természetesen a komoly művészeti értékeket, teljesítményeket továbbra is kereső, értékelő, a fejlődést nem mereven értelmező művészettörténészek, művészeti írók nagyra tartották és elismerték munkásságát. Többször méltatta őt többek közt Pogány Ö. Gábor, Heitler László és Kratochwill Mimi.

Befejezésül idéznék a művész honlapján közzétett ars poéticájából: „Hiszek az egyetemes művészetben. A jó művészi produktum önmagáért beszél. Sugárzása van, lebilincsel, nehéz tőle megszabadulni. Mindezt tudva, abban a reményben dolgozom, hogy nekem is sikerül az utókorra egy pár jó munkámat hátrahagyni. Biztos vagyok abban, hogy az idő csak azt menti meg, aminek vonzóereje van. (...) A köztéren elhelyezett szobrok tömegekhez szólnak. Igyekeztem a mai értelmezéssel a nagy kultúrákból azt a formát (realizmust) átmenteni, amivel közérthetővé teszem magamat, és a művészet folyamatoságában egy láncszem lehetek. Az ilyen realizmus mindig is életet, erőt adott a művészetnek. Munka közben receptet senki sem ad, mi módon szülessen jó szobor, egy-egy alkotás minőségét műszerekkel mérni nem lehet. A művészi produkció elsősorban tehetség dolga. Megítélésénél, ha van vonzóereje, a kíváncsiskodót csak nehezen engedi el. Ez a jelzés a legjobb bírálat a minőség megítélésére.”